

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М. Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish Xamidova Z. U.	495
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati..... Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	501
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi..... Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	505
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish..... Shaymatova Nargiza Ashurovna	511
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari..... Shodmonova Odina G'ofur qizi	516
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili..... Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	520
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati..... Eldor Uskanov	525
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari Yusupova Jamila Karamatdinovna	530
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	534
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash..... Sobirov Azizbek Avzbekovich	541
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari..... Gadaev Ismat Yadgarovich	548
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	551
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari..... Kobilova Nasiba Xurramovna	554
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	561
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market..... Musyeva Shoira Azimovna	566
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi..... Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	570
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish..... Rashidova Xadicha Tursunalievna	575
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari Raxmanov Mexridin Sindarovich	581
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba..... Tashmatov Rustam Xusanovich	586
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	592
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti..... Zilola Jumanova	595
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан Абдуллоев Фуркат Олимджонович	602
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана..... Кадиров Алишер Исмаилович	607
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов Раупов Жамшид Рашидович	611

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptovalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI

Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li
"Sambhram universiteti" NTM katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kambag'allikni qisqartirish va iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi yoritilgan. Bunda asosiy e'tibor Shvetsiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Malayziya va Finlyandiya tajribalariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: aholi, ijtimoiy siyosat, ijtimoiy himoya, kambag'allik, mulk, tadbirkorlik, daromad tengsizligi, gender tengligi.

Abstract: This article covers the experience of foreign countries in reducing poverty and developing the economy. The focus is on the experiences of Sweden, China, South Korea, Malaysia and Finland.

Key words: population, social, social protection, poverty, property, entrepreneurship, income inequality, gender equality.

Аннотация: В данной статье рассматривается опыт зарубежных стран в сокращении бедности и развитии экономики. Основное внимание уделяется опыту Швеции, Китая, Южной Кореи, Малайзии и Финляндии.

Ключевые слова: население, социальная система, социальная защита, бедность, собственность, предпринимательство, неравенство доходов, гендерное равенство.

KIRISH

Bugungi kunda kambag'allikka qarshi kurash mamlakatimizda o'ta dolzarb masalalar sirasiga kiradi. Chunki jamiyatimizda Prezidentimiz ta'biri bilan aytganda, aholi faqat ertangi kunini umid qilib emas, balki bugun davlatdan rozi bo'lib, baxtli yashashi kerakligini uqtirmoqda. Agar odam kambag'al oilaga mansub bo'lsa, farzandi mutaxassislik bo'yicha ta'lim olish imkoniyatidan mahrum bo'lib qolishi mumkin, chunki bunday o'qishlarning aksariyat qismi pullik bo'lib, kontrakt asosida amalga oshiriladi. Ushbu holat uning kelajakdagi daromadlari darajasiga ham salbiy ta'sir etadi. Chunki malakali mehnat bilan malakasiz mehnatning o'rtasidagi "topish-tutinishi" turli darajada bo'ladi. Bunday aholi qatlami nafaqat aholining o'ziga, balki jamiyatga ham zarar.

Mamlakatda kambag'allikni qisqartirish siyosati keng qamrovli bo'lishi zarur. Shuningdek, kambag'allikni qisqartirishda iqtisodiy va ijtimoiy kambag'allikni farqlash lozim bo'ladi. Iqtisodiy kambag'allikni bartaraf etish uchun davlat tomonidan iqtisodiy chora tadbirlarni qo'llash orqali qisqartirish mumkin. Ijtimoiy kambag'allikni qisqartirish uchun esa, aholining daromadlarni qayta taqsimlash imkoniyatiga asoslangan mantiqqa ega bo'lishi lozim.

Hozirgi kunda Yangi O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha davlat siyosatining muvofaqiyatli amalga oshirish uchun "UMPR" (Uzbek Model for Poverty Reduction, Kambag'allikni qisqartirishning O'zbek modeli) dasturi xorij tajribalari asosida o'rgangan holda uni amalga oshirishni maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz. Ushbu dasturda uchta asosiy yo'nalishda kompleks chora-tadbirlar amalga oshirish lozim bo'ladi ^[1]:

1. Mamlakatda kambag'allikni yanada kengayib ketishini oldini olish uchun aholi orasida kambag'allikni profilaktika qiluvchi ishlarini olib borish.
2. Mehnatga layoqatli fuqarolarning mehnat munosabatlarida teng huquqlilik tamoyili asosida ishtirok etish imkoniyatlarini mustahkamlash.
3. Aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj va ehtiyojmand qatlamlarini qo'llab-quvvatlash tizimini doim takomillashtirib borish.

Sanab o'tilgan ushbu vazifalarni bajarilishini ta'minlash uchun davlatning iqtisodiy va ijtimoiy siyosatining umumiy yo'nalishi nuqtayi nazaridan amalga oshirilishi lozim bo'ladi. "UMPR" modelida O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarda yetakchi rolni profilaktika ishlari egallashi zarur.

Kambag'allikning profilaktikasini amalga oshirish birinchidan, mamlakat iqtisodiyotni barqarorlashtirish va o'sish uchun qulay bo'lgan makroiqtisodiy va tarmoq siyosatini amalga oshirish imkonini bersa, ikkinchidan, hududiy va mahalliy darajada qabul qilingan iqtisodiy va ijtimoiy qarorlarni aholi daromadlari dinamikasiga ta'sirini aniqlash va ushbu qarorlarni amalga oshirishda aholi daromadlarini tushishiga olib kelgan hollarda qarorlarga zarur tuzatishlar kiritish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Ochlik siyosiy iqtisodiyoti" asari uchun iqtisod bo'yicha Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan Amartya Senning fikricha, kambag'allik tovarlar miqdori (moddiy ne'matlar) bilan bog'liq emasligini ko'rsatadi, lekin odamlarning bu moddiy ne'matlarni olish uchun ijtimoiy shartlangan imkoniyatlari bilan belgilanadi ^[2].

A.Smit fikricha, kambag'allik yashash vositalarining yo'qligi uncha katta achinishni tug'dirmaydi. Kambag'allikning yuzaga kelishi natijasida mamlakatda iqtisodiy muammolar kengaya boradi aholida norozichilik kayfiyati uyg'onib, mamlakat ijtimoiy jamoalarning ajralishiga olib keladi ^[3].

Ijtimoiy tengsizlik va ijtimoiy tabaqalanish tabiatini chuqur tadqiq etgan K.Marks jamiyatdagi turli tabaqalarga ajralishning sababi-jamiyatni ishlab chiqarish vositalari egalari va faqat o'z mehnatini sotishi mumkin bo'lganlarga bo'linishidir. Kambag'allikning sabablarini tadqiq etib, K.Marks kapitalning to'planishi bir qutbda bo'ylilik, ikkinchi qutbda esa kambag'allikni vujudga keltirib, turli ko'rinishlarni oluvchi va kapitalga ishlab chiqarishni o'ta tezlik bilan kengaytirish imkonini beruvchi "Zaxira ishchi armiyasini", ishchilarning "nisbiy ortiqchaligini" yoki "kapitalistik aholi o'sib ketishini" vujudga keltiradi deb keltirgan ^[4].

S.Fan kambag'allikning ko'payishi davom etar ekan, taraqqiyot sekinlashadi va dunyoning turli burchaklarida notekis iqtisodiy vaziyatlar yuzaga keladi. Xitoyda kambag'allikdan chiqish maqsadida har bir fuqaroga bilim va erkinlikni ta'minlash uchun tadqiqotlar olib borgan va kambag'allikdan chiqish yo'llaridan barcha aholini xabardor qilishni muhim deb hisoblagan. Shu munosabat bilan faqatgina qishloq xo'jaligiga e'tibor qaratgan holda xalqaro tajribalar va kambag'allikdan chiqishning turli yo'llarini hisobga olish yetarli emasligini ko'rsatib bergan ^[5].

P.Moisio va boshqalar maqolasida 1993–2013-yillarda Finlyandiyada kambag'allik xavfi darajasining oshishiga soliq va imtiyozlardagi o'zgarishlarning ta'sirini baholash uchun kambag'allikda soliq stavkalarini tahlil qilganlar. Uy xo'jaliklarining bir martalik daromadlar haqida ma'lumotlardan foydalangan holda simulyatsiya yaratganlar va 1993–2013-yillar uchun yillik soliq va imtiyozlar masalasini ko'rib chiqishni taklif qilganlar. 1990-yillardagi depressiyadan keyin nafaqalarni qisqartirish kambag'allikka juda kam ta'sir ko'rsatganini, ammo soliqdagi o'zgarishlar ancha katta ta'sir ko'rsatganini isbotladilar ^[6].

J.S.Lee va J.K.Choi lar Koreya farovonligi paneli tadqiqotidan milliy vakillik namunasi ma'lumotlar to'plamidan foydalanib, topilgan daromad manbalarining kambag'allikka qarshi ta'sirini ko'rib chiqadilar. Ular bir kishi uy xo'jaliklarida, daromad topishi mos ravishda, 84,8% kambag'allik darajasidan 55,9% ga tushganini ko'rsatadi. Daromad topishdan oldin, uy xo'jaliklari ishsizlarga nisbatan kambag'al bo'lish ehtimoli 1,94 baravar ko'p ekanligini ko'rsatadi ^[7].

M.N.Asadullah va boshqalar maqolasida kambag'allikning mintaqaviy farqlarini tanqidiy ko'rib chiqib, kambag'allikni kamaytirishda Malayziya siyosiy iqtisod omillariga e'tibor qaratishi lozimligini aniqladi. Ular 1970–2019-yillarda g'arbiy Malayziya va Sharqiy Malayziyaning ikki shtati–Sabah va Saravak o'rtasida daromad kambag'alligining Sharqiy–G'arbiy mintaqaviy bo'linishiga e'tibor qaratishgan. 1970–1990-yillarda Malayziya yangi iqtisodiy siyosat (NEP), shubhasiz dunyodagi eng uzoq va eng ambitsiyali irqqa asoslangan ijobiy harakatlar dasturi sifatida ko'rildi. Shu nuqtayi nazardan, uning ijobiy harakat siyosati mintaqaviy bo'shliqlarni yopishga muvaffaq bo'lganligini o'rganishdi ^[8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotimizda mamlakatimizda kambag'allik darajasi qisqartirishga qaratilgan amaliy ishlar olib borilishining analitik tahlillari, kambag'allikni qisqartirish bo'yicha xorij tajribalarining qiyosiy tahlili, aholini iqtisodiy ahvolini yaxshilashga qaratilgan vazifalarning bajarilishi va xorij tajribalarni o'rgangan holda ularni Mamlakatimizda qo'llashning imkoniyatlari analitik tahlillar yordamida o'rganildi. Tadqiqot obyekti sifatida xorij mamlakatlarda aholi kambag'alligini qisqartirish dasturlari o'rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish asosida mazkur davlatlarda kambag'allik darajasini kamaytirish uchun turli modellardan foydalanish amaliyotini tadqiq qilish lozim. Shvetsiya davlati bu borada o'ziga xos tizim yaratganki, unda to'liq bandlik va daromadlar tengsizligini kamaytirish modeli qo'llanilib, ishsizlarni o'qitish va qayta tayyorlash, zamonaviy talab yuqori bo'lgan sohalarda ishlash qobiliyatini tiklash belgilangan.

Kambag'allik toifasiga tushib qolgan aholini moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash maqsadida moddiy nafaqadan tashqari mahsulotlar va pul ko'rinishidagi qo'shimcha yordamlar ajratilishi Chexiya davlatidagi o'ziga xos tizim ekanligini ko'rsatadi.

Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra⁹, Xitoyning "Bir yo'l-bir makon" tashabbusi bilan 7,6 mln. kishi o'ta qashshoklikdan qutulishi, 32 million kishi esa turmush darajasini yaxshilash va kambag'allikka barham berish imkoniyatiga ega bo'lishi mumkin.

Shu bilan birga Xitoy iqtisodiyoti islohotlar va ochiqlik siyosatini yo'lga qo'ygach, boshidanoq va keyingi 40 yil mobaynida o'sish darajasining yuqori sur'atini saqlay bildi. Bu esa mamlakat aholisi turmush tarzini yaxshilash uchun mahkam poydevor bo'lib xizmat qildi. Xitoy "bira to'la hammani" boyitishga intilgani yo'q, balki izchil ravishda bosqichma-bosqich rivojlanishni nazarda tutgan maxsus model ishlab chiqdi. Xitoyda qishloq xo'jaligini, shu jumladan, qishloq hududlarini rivojlantirish va yer islohotlariga qaratilgan keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilishi, ayniqsa, qishloqlarda kambag'allikni yengishga yordam berdi.

Jahonning barcha rivojlangan mamlakatlarida kambag'allikni qisqartirish, aholining turmush darajasi, hayot tarzini oshirish har bir davlatning ijtimoiy – siyosiy yo'nalishlarida asosiy o'rinni egallaydi. Bu borada xalqaro tashkilotlar kambag'allikni qisqartirish, insonlar yashash darajasini yanada yaxshilash, barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yuzasidan amalga oshirilgan ishlar va istiqboldagi rejalarni bajarishga alohida e'tibor qaratilgani bilan ahamiyatlidir. BMT tashabbusi bilan ishlab chiqilgan 2030-yilgacha Barqaror rivojlanish maqsadlari bizning mamlakatimizda ham amalga oshirishini o'z zimmasiga olganligini ta'kidlash lozim. Ushbu maqsadlarga erishish, shubhasiz, iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi, bu esa, o'z navbatida, mamlakatdagi kambag'allik darajasini bosqichma-bosqich kamaytirishga olib keladi. Bu borada Xitoy Xalq Respublikasi, Singapur, Malayziya va boshqa davlatlarning tajribasini o'rganish maqsadga muvofiq.

XXR keyingi sakkiz yil ichida mutlaq kambag'allikka qarshi kurashish uchun 1,6 trillion yuan (taxminan 246 milliard dollar) miqdorida mablag' sarfladi. Buning natijasida hatto eng kambag'al hududlarda yashovchi 90 mln.dan ortiq kishilar kambag'allikdan qutuldi va turumush darajasi o'rtacha hududlar ro'yxatiga kiritildi. Mazkur tajribaga asosan, Xitoy hukumati, muvaffaqiyatli va boy bo'lgan sharqiy hududlar va kamroq taraqqiy topgan g'arbiy hududlar kadrlari o'rtasida tajriba almashish uchun o'ziga xos tizimni amaliyotda sinab ko'rdi. Davlat rahbari Si Zinpin 2021-yilda mamlakatda o'rtacha farovon jamiyat qurish va o'ta kambag'allikka barham berish borasidagi maqsad to'liq amalga oshirilganligini ko'rsatib berdi, natijada 2020 yilda Xitoy rivojlangan davlatlar orasida mutlaq kambag'allikka barham bergan dastlabki davlatga aylandi. Hukumat rahbari Si Zinpin Xitoy BMTning 2030-yilgacha kambag'allikka qarshi global kurash dasturining 70 foizida hissasi bor, deb ta'kidladi.

1-jadval: Xitoy Xalq Respublikasining kambag'allik strategiyasini amalga oshirish bosqichlari^[9]

Bosqichlar	Bajariladigan vazifalar
1-bosqich (1978–1985-yy.)	Dehqonlarga ekin turlarini mustaqil tanlash va yetishtirish imkoniyati berilgan va mahsulotlarni kafolatli narxlarda sotilishi ta'minlagan
2-bosqich (1986–1993-yy.)	332 ta nisbatan rivojlanmagan hududlarda subsidiyalangan qarzlar dasturi va samarali mehnat uchun imkoniyat dasturi amalga oshirildi hamda davlat budjetidan grantlar ajratildi
3-bosqich (1994–2000-yy.)	Rivojlanishi sust hududlar soni 592 taga oshirilib ularda kambag'al aholining daromadini oshirish, infratuzilmani rivojlantirish va qo'shimcha faoliyatlarni yo'lga qo'yish kabi yordamlar ko'rsatilgan
4-bosqich (2001–2010-yy.)	592 ta hududdagi 150 ming kambag'al qishloqlarda integratsiyalashgan qishloqlarni rivojlantirish, mehnat resurslarini kasbga tayyorlash hamda provinsiyalarda sanoatni rivojlantirish dasturlari amalga oshirildi
5-bosqich (2011–2020-yy.)	Strategiyaning asosiy vazifasi iqtisodiy o'sish orqali kambag'allikni qisqartirish deb belgilandi va unga erishish maqsadida qator dasturlar amalga oshirildi

Bugungi kunda mamlakatdagi kambag'allik darajasi 0,5-1 foizni tashkil etmoqda. Unda ikki ehtiyoj –oziq-ovqat va kiyim-kechak bilan ta'minlash, uch kafolat – sifatli o'rta ta'lim, tibbiy xizmatlar va boshpana bilan ta'minlashga alohida e'tibor qaratildi. Xitoyning kambag'allikni qisqartirish yo'nalishidagi qadamlari 1978-yildan boshlab 5 bosqichli kambag'allik strategiyasini amalga oshirishni boshladi (1-jadval).

Natijada qishloq xo'jaligi sektorini rivojlantirish, rivojlanishdan ortda qolayotgan provinsiyalarni sanoatlashtirish, qishloqlarning ahamiyatini tubdan o'zgartirish va ularni rivojlantirishga erishildi. Xalqaro kambag'allik chegarasi bo'yicha Xitoy kambag'allik darajasi ko'rsatkichi quyidagi diagrammada keltirilgan (1-rasm).

ХИТОЙ ҚИШЛОҚЛАРДАГИ ҚАШШОҚЛИК ЧЕГАРАСИДАН ПАСТ ДАРАЖАДА ЯШОВЧИ АҲОЛИ

1-rasm: Xitoy kambag'allik darajasi ko'rsatkichining o'zgarishi^[9]

Shuningdek, boshqa ba'zi davlatlar masalan, Bangladeshda kambag'allikka barham berish borasida kambag'allarning imkoniyatlarini kengaytirish, tengsizliklarni bartaraf etish va ularga o'zlarini va oilalarini boqish hamda jamiyatlarining barqaror o'sishiga hissa qo'shish imkoniyatlarini berish nuqtayi nazaridan bir qator vazifalar belgilandi. Bu borada taraqqiyot maqsadlarini to'yib ovqatlanmaslik, kasallik, savodsizlik, kambag'allik, ish-sizlik va tengsizlikni bosqichma-bosqich kamaytirish va oxir-oqibat bartaraf etish nuqtayi nazaridan belgilanib, Grameen Bank (mamlakatdagi eng yirik mikrokredit beruvchi) Mikrokredit sxemasi orqali Bangladeshdagi qishloq kredit tizimiga pul kiritdi. The Economist jurnalining ma'lumotlariga ko'ra, mikrokreditlar Bangladeshda umumiy aholining 59 % (qishloqlardagi) kambag'allikni 1991-yilgi 92 %dan 1996 yilga 53 % gacha tushirdi.

Unda 100 AQSH dollaridan kam bo'lgan kichik kreditlar (o'rtacha 60-100 \$) ni tashkil qilib, chorva sotib olish, mayda ekin yoki to'quvchilik kabi kichik biznesni boshlashga alohida e'tibor qaratildi. Mikrokreditlash bo'yicha ko'rsatkichlar foiz stavkasi 16 % ni tashkil qiladi. Har qanday turdagi kreditlar qaytarilishi 98 % dan yuqorini tashkil qilib, bankda qarz undirishdagi muvaffaqiyat sirlari – bank haftalik to'lovlarni olishi, bank qarz oluvchilarning kreditlardan berilgan maqsadda foydalanishini ta'minlashi, bank mutasaddilari kreditlarni berish bo'yicha bergan va'dalarini bajarishiga alohida e'tibor qaratgan. Bularning barchasi bankdagi qarz oluvchilarda egalik tuyg'usini rivojlantirish uchun mo'ljallangan bo'lib, to'lovlarni muntazam ravishda to'lashga erishilgan.

XX asrning 50-yillarida Janubiy Koreya jahonning eng kambag'al mamlakatlaridan biri hisoblanib, kambag'allik darajasi 1965 yilda 40,9 foizga teng bo'lsa, 2020-yilda mazkur ko'rsatkich 15,3 foizni tashkil etgan. Janubiy Koreya kambag'allikni qisqartirish bo'yicha olib borilgan islohotlar quyida keltiriladi (2-jadval).

2-jadval: Janubiy Koreyada 1950–2020-yillarda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha olib borilgan islohotlar va uning natijalari^[10]

Yer islohoti (1950–1960)	1950-yil mart oyida "Qishloq xo'jaligidagi yerlarni isloh qilish to'g'risida"gi qonunning kuchga kirishi dehqonlarga yerga egalik qilish hamda kambag'allikka qarshi kurashishda imkoniyat yaratdi. Ma'lumotlarga ko'ra, qishloq joylaridagi kambag'allik 1950-yildagi 18 milliondan 1960-yilda 14 milliongacha kamaygan.
Qishloq xo'jaligi va sanoatni eksportga yo'naltirish bosqichi (1960–1967)	Mazkur dasturda asosiy e'tibor kambag'allik darajasi yuqori bo'lgan muammoli va chegaraviy hududlarga qaratildi. Natijada bu davrda kambag'allar soni 14 milliondan 10 millionga kamaygan.
Importni erkinlashtirish siyosati (1967–1971)	Xomashyo va yarimtayyor mahsulotlarini mamlakatga olib kirishda bojlar bekor qilinadi va bir vaqtning o'zida sanoat mahsulotlari eksportiga asoslangan strategiya amalga oshirildi. Bu esa o'z navbatida, aholi daromadlarini oshirib, kambag'allik darajasida yashaydigan aholini 10 milliondan 7 millionga kamayishiga sabab bo'ldi.

Kimyo sanoati va milliy sug'urtani rivojlantirish dasturi (1971–1979)	Dastur 1971-yilda, ya'ni mamlakatda import anchagina erkinlashtirilganidan so'ng boshlanib, uning doirasida avvalgi dasturlarga qaraganda yangicha yondashuvda ish olib borilgan. Ushbu dasturlar natijasida, 1979-yilda kambag'allik darajasi 5 milliongacha kamaygan.
Aholi savodxonligini oshirish orqali kambag'allikni qisqartirish (2000–2020)	Koreyada bolalar kambag'alligi darajasi yuqori bo'lgani sababli, hukumat bolalarni sifatli ta'lim bilan ta'minlashni maqsad qilib oldi.

Bundan tashqari Malayziyaning kambag'allikni qisqartirish yo'nalishidagi ilg'or tajribasini ham o'rganish mumkin. Malayziyada kambag'allikning rasmiy darajasi 1970-yildagi 49 foizdan 2019-yilda 8,4 foizga tushdi.

Malayziyadagi ijtimoiy siyosatning boshqa mamlakatlardan ajratib turadigan ikki xususiyati:

- siyosatning uzoq va doimiy barqarorlik davrdagi qulay sharoitlar tufayli tartibli va bosqichma – bosqich rivojlanishi;
- barcha Malayziyaliklarning farovonligini oshirishga intilayotgan kuchli hukumat va jamoat sektorining doimiy faolligi.

Kambag'allikni qisqartirish dasturlarini amalga oshirish bosqichlari quyidagilar

Yangi iqtisodiy siyosat (YAIS 1971–1990):

1. Irtiqy tafovutni kamaytirish, kambag'allikni tugatish, barcha malayziyaliklar uchun daromadlarni ko'paytirish va ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytirish;
2. Iqtisodiy nomutanosiblikni tuzatish uchun jamiyatni qayta qurish.

Milliy rivojlanish siyosati (1991–2000):

1. O'ta kambag'allikni yo'q qilish va kambag'al aholining faol tijorat va sanoat hamjamiyatining zamonaviy sohalaridagi ishtirokini kengaytirish;
2. Xususiylar sektorga tayanish hamda inson resurslari salohiyatini oshirish.

Finlandiyaning kambag'allikka qarshi kurashidagi ikkinchi muhim omil, bu gender tengligiga ko'maklashuvchi oilaviy siyosat va mehnat siyosatidir. Ota-onalar uchun imtiyozlar va ayniqsa, davlat maktabgacha ta'lim muassasalarining rivojlanishi, mehnat faoliyatiga ayollarning qatnashishiga ko'maklashishni ta'minladi. Onalarda ham to'liq ish kuni davomida mehnat qilish imkoniyatining paydo bo'lishi, Finlandiyaning o'ziga xos xususiyati bo'lib qoldi. Kam ta'minlangan va bolalari bor oilalar ham, oilada bitta boquvchi o'rniga ikkitasi paydo bo'lganda kambag'allikdan qutulishga muvaffaq bo'ldilar.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida keltirilgan xorijiy mamlakatlar tajribasidan kelib chiqib, kambag'allikni kamaytirishning asosiy yo'nalishlari sifatida quyidagilarni keltirib o'tish o'rinlidir:

- aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, iqtisodiy bilim va ko'nikmalarini yanada kengaytirish;
- aholini kichik biznes va tadbirkorlikka keng jalb qilish, erkin raqobat muhitini yaratish, xususiylar mulkchilikni himoya qilish;
- bank tizimidagi islohotlarni jadallashtirish, xususan, imtiyozli kreditlar salmog'ini oshirish;
- sanoat tarmoqlarida kooperatsiyani rivojlantirish va tarmoqning raqobatbardoshligini oshirish, ishlab chiqarish yaxlit zanjirini yaratish;
- eksport salohiyatini oshirish, eksportyor korxonalarga ko'maklashish faoliyatini jadallashtirish va boshqalar.

Xulosa qilib aytganda, belgilangan ustuvor yo'nalishlar bo'yicha kompleks choratadbirlarni sifatli va o'z vaqtida amalga oshirilishi natijasida, jahon iqtisodiyotida global inqirozning tobora chuqurlashib borishi sharoitida milliy iqtisodiyotimizni joriy yil yakunlari bo'yicha barqaror o'sishini ta'minlanishiga va keyingi yillarda ham iqtisodiy o'sish sur'atlarini yanada jadallashib borishiga zamin yaratiladi. Bu esa o'z navbatida mamlakatimizda kambag'allikni kamaytirish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarni ham qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nematova D. O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishning "UMPR" modeli //Zamonaviy dunyoning ijtimoiy manzarasi va jamiyat tuzilmalari transformatsiyasi. – 2024. – T. 1. – №. 1.
2. Sen A.K. Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. Oxford: Clarendon Press. 1981.
3. Смит А. Теория нравственных чувств[Текст]. –М.: Республика, -1997. -С. 147.
4. Маркс К. Капитал. Т. 1. [Текст] // МарксК., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., Т. 23. –С. 770, 771-773.
5. Fan S., Cho E. E. Y. Paths out of poverty: International experience //Journal of Integrative Agriculture. – 2021. – Т. 20. – №. 4. – С. 857-867.
6. Moisio P., Lehtelä K. M., Mikkilä S. Poverty reduction effects of taxation and benefit policies in Finland, 1993–2013 // European Journal of Social Security. – 2016. – Т. 18. – №. 1. – С. 30-45.
7. Lee J. S., Choi J. K. The effects of income transfers on poverty reduction in people with disabilities in South Korea // Asian Social Work and Policy Review. – 2018. – Т. 12. – №. 1. – С. 29-37.
8. Asadullah M. N., Joseph J., Chin J. The Political Economy of Poverty Reduction in Malaysia //Progress in Development Studies. – 2023. – Т. 23. – №. 2. – С. 127-151.
9. www.worldbank.org.
10. <https://cyberleninka.ru/article/n/zhanubiy-koreyada-i-tisodiy-sishning-asosiy-omillari>
11. X.Asadov. O'zbekistonda kambag'allik va uni qisqartirish yo'llari. Yangi O'zbekiston gazetasi 110-son, 2020-yil 18-iyun.
12. Ilkka Taipale tahriri ostida. Finlyandiyaning 100 ta ijtimoiy innovatsiyasi (to'plam). Xeykki Xiilamo, Xelsinki universitetining ijtimoiy siyosat professori. Kambag'allik bilan kurash. "Sharq" nashriyot-matbaa AK bosh tahririyati. Toshkent, 2019-yil.
13. Adashalievich, B. M. (2019). Socioeconomic importance of sustainable farming development. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 9(7), 76-82
14. <https://review.uz/oz/post/> – P.P. Хасанов.Ўзбекистонда камбағаллик ва уни қисқартириш йўллари.
15. <https://wfin.kz/novosti/ekonomika/item/30202>
16. <https://www.kommersant.ru/doc/4349503>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.